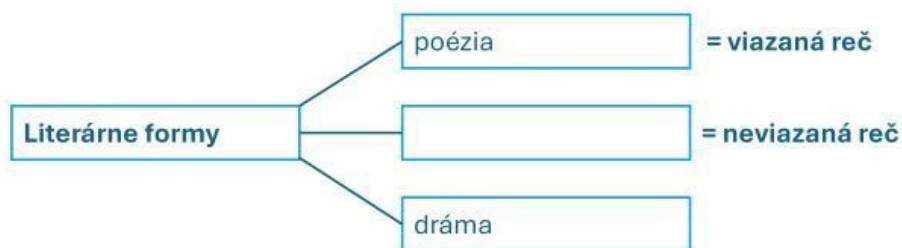

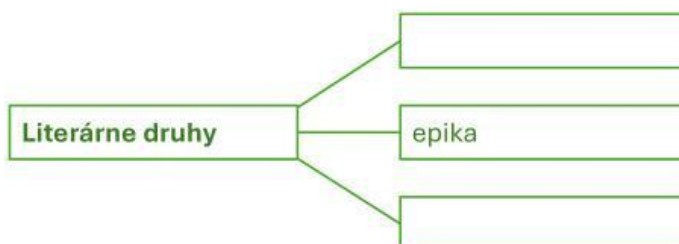
TEÓRIA LITERATÚRY

Prirad' pojmy do schémy:

lyrika próza dráma

má dej, nemá dej, veľká obraznosť (trópy a figúry), zobrazuje subjektívny svet autora, obsahuje pásmo rozprávača a pásmo postáv, monologickosť, dialogickosť

lyrika	epika

Epika - žánre

báj

bájka

povešť

balada

legenda

je epický žánr so smutným , až pochmúrnym dejom, ktorý má tragický záver. Zvyčajne býva veršovaná, je typická predovšetkým pre tvorbu ľudovej slovesnosti.

krátky žánr prozaickej epiky, ktorý spravidla spracúva historickú tematiku (hrad, zámky, historické udalosti) voľne, v rozpore s historickou skutočnosťou, s pútavým dejom; má reálny základ, ktorý je dotvorený

epický žánr, v ktorom zvieratá, rastliny alebo neživé predmety konajú alebo hovoria ako ľudia (personifikácia); vždy z nej vyplýva nejaké ponaučenie; využívajú sa alegorické prvky, satira a irónia, cez ktoré autor kritizuje správanie ľudí.

= Mýtus; epický útvar, v ktorom sa odráža primitívny názor človeka na svet hlavnými postavami sú nadprirodzené bytosti, ktorým sú pripisované vtedy nevysvetliteľné prírodné javy; jeho pôvod je anonymný; najstaršia podoba epiky

je stredoveký epický žánr s náboženskou tematikou; obsahovala životné príbehy svätcov so zázračnými a fantastickými prvkami a motívami; opisuje zväčša reálnu historickú udalosť, ktorú obohacuje o fantazijné prvky

Próza – typy rozprávania

Ukážka č.1

Keď som mal šesť rokov, videl som raz v knižke o pralese, čo sa volala Pravdivé príbehy, nádherný obrázok. Bol na ňom veľhád kráľovský, ako prehľadá akéhosi dravca. Veľa som vtedy premýšľal o dobrodružstvách v džungli a potom sa i mne podarilo farebnou ceruzkou načrtnúť prvú kresbu.

Osoba a číslo:

Typ rozprávania: _____

Ukážka č.3

Bola už tma, večera na stole, a Anny nikde. Nebolo ju vidno, ako sa ponáhľala z kuchyne po drevenom moste alebo hore Alejou milencov a ľutuje, že zanedbala svoje povinnosti. Marilla umyla riad a s vážnou tvárou uložila všetko hneď namiesto. Potom potrebovala sviečku, lebo chcela zísť do pivnice. Vyšla po ňu hore dopodkrovnej izby, lebo obyčajne stála na Anninom stole. Zažala ju, a keď sa obzrela, zočila na posteli Annu, ako leží s tvárou zaborenou do podhlavnice.

Osoba a číslo:

Typ rozprávania: _____

Osoba a číslo:

Ukážka č.6

Konštantín a Metod sa narodili v meste nazývanom Grékmi Thessalonike. Tak ho pomenoval macedónsky vládca Kassander ešte roku 315 pred naším letopočtom napočesť svojej manželky. Slovanom sa názov zdal prídlhý. Preto si z neho vybrali len jednu skrátenú časť Saloné, z čoho vznikol slovanský názov Solún.

Typ rozprávania: _____

Osoba a číslo:

Ukážka č.7

Dnes nás skúšali zo zemepisu, dostal som najlepšie známky! No fakt! S hrdosťou oznamujem, že som získal dvadsať bodov z dvadsiatich! A navyše pochvalu za úpravu práce. O nórskom kožiarskom priemysle viem úplne všetko. Barry Kent sa tuším celkom zabával na tom, že nič nevie.

Typ rozprávania: _____

Lyrika - druhy

Osobná/intímna	vyjadruje osobné, intímne city, lásku, zamilovanosť, obdiv k objektu citov, ale aj sklamanie, smútok z nenaplnenej lásky,
Reflexívna	vyjadruje pocity, city lyrického hrdinu, ktoré vznikli pod silným vplyvom prírody
Lúboštná	pocity, myšlienky vyvolané spoločenskými príčinami (vojna, povstanie, ekonomické problémy)
prírodná	vyjadruje pocity, city lyrického hrdinu, jeho vnútorný svet.
spoločenská	básnik v nej uvažuje, zamýšľa sa tým , čo sa ho bezprostredne dotýka čo ho trápi

Lyrické žánre – sonet

Počet veršov spolu: _____

*Noc v šerom, červánkami obrúbenom šate,
mrak v brvách zlovestný a hrozba úporu,
vtom divo zbúchala na bráne obzoru
a skríkla: Nezmárniliš ma, tu som – otvor, brate!*

Počet veršov: _____

*Deň, čujúc pomsty príchod, zmrzol, v zmätku-chvate
uskočil ku dverám a tiskal závoru;
no okno dokorán, ha! – pozde! v komoru
už vlieta čierny vták a klesá kruhovate.*

Počet veršov: _____

*Boj nastal o dedičstvo. – Darma zježil šticu
brat zlatolúčovú a napnul svetla sily:
mdlie čím diaľ, vržená jak hlaveň v povíchrice.*

Počet veršov: _____

*A sestra vzteklejšia je samej od Dalily:
hoc mrel už, ešte chvatla, čo jej ňadrá kryly,
a v srdce vrazila mu dýku – večernicu.*

Počet veršov: _____

(Pavol Országh-Hviezdoslav, Noc v šerom, červánkami obrúbenom šate)

Óda je _____ pieseň alebo rozsiahla lyrická báseň, ktorá vyniká nadnesenosťou a pátosom.

Lyrické žánre - óda

Čo vyzdvihuje táto báseň? _____

Ó, zima, kráľovná ľadu!
Tvoja vláda mocná je,
všetko živé padá do radu,
studené kráľovstvo sa raduje.

Ó, krás máš preveľa tiež,
naše mysle nimi osviež!
Keď sa ráno zjaví trblietavá inováť,
už vieme, že zima bude plány kovať.

Síce sa nám zdáš nekonečná,
ale žiadna sláva nie je večná.
Slnko zjari vyjde nad obzor
a skončí sa tvoj studený dozor.

Rým – zvuková zhoda slov na konci veršov

Vo Zvolene zvony zvonia,
za Zvolenom Branka honia:
honia honia durným honom
po doline hore Hronom.

Rým: _____

Včul po mraku vše zvolá podstena,
čo doma zbudli, všetkých dohromady.
Prah ňaňo zujal, kmeť vetchej vlády;
u nôh mu čupí žena, starena.

Rým: _____

Ja sladké túžby, túžby po kráse
spievam peknotou nadšený,
a v tomto duše mojej ohlase
svet môj je celý zavrený.

Rým: _____

Aj Matyáš veľký, silný mocný
jako orel na svém koni beží,
vojstva za ním množství hrdinného
kopí, meče jak hora se ježí.

Rým: _____

Dráma

- Nemá rozprávača, len pásmo postáv
- Scénické/autorské poznámky
- Je určená na predvádzanie
- Komédia, tragédia, tragikomédia

LAVKO *(na klopanie)*: Slobodno!

ŽOFA: Ktože k nám ide?

PALČÍK *(hovorí vážne, s dôrazom na každom slove)*: Do-brý deň!

MARA *(tichá, chorľavá, ale viac si namýšľa, ako ju bolí)*: Ako sa máte?

ŽOFA: Ďakujeme za opýtanie, meno moje. Zdraví.

LAVKO: Vy ako sa pochváľte, vzácní naši švagrovci? Bohatá rodina o chudobnú nestojí.

PALČÍK: Nestačíme. Zavalení robotou.

ŽOFA: A či musíte? Vinovatí ľudia! Nemáte sa komu trápiť. Dala by som do árendy a žila si ako pani, meno moje.

PALČÍK: I z tej árendy — čože? Vycicajú ti zem, ani za päť rokov sa jej nedorobiš.

MARA: Čože u vás nového? Ďurko že vám je kde?

LAVKO: Šiel soľ lízať, ako sa vraví.

Klasická tragédia má záväznú **kompozíciu**:

kríza (vyvrcholenie) - situácia, v ktorej sa realizuje konflikt

expozičia (úvod) zavedie diváka do času a prostredia deja, oboznamuje ho s hlavnými postavami

kolízia - zápleтка (zauzľovanie deja) je udalosť, ktorá ovplyvní priebeh celej hry, naznačuje konflikt

katastrofa - tragické vyvrcholenie deja.

peripetia (čiže nečakaný obrat) - v doterajšom priebehu deja

Starému levovi sa nechcelo loviť, tak si vymyslel malú lešť. Natiahol sa vo svojej jaskyni a skučal, narietal, kvíliť a stonal, až sa to rozliehalo celým krajom. Keď ho ostatné zvieratá začuli, bolo im ho ľúto a postupne prichádzali na návštevu. Vždy mali pre leva slová útechy, ale nenásytý lev sa na nich vrhal a mal tak bez práce najväčšie hody v živote. Raz ho začula aj líška. Zastavila sa na prahu jaskyne a ticho načúvala. Lev ju zbadal a hneď ju vítal: „Pod' ďalej, milá líška, pod' ku mne na návštevu,“ povedal sladkým hlasom. Líške sa však jeho úsmev vôbec nepáčil. Zaprial mu pekný deň, ale ostala vonku. „No tak pod', som taký sám a je mi smutno. Budeme si rozprávať veselé príbehy,“ snažil sa lichotiť lev. „Ani mi to nenapadne. Všimla som si, že do jaskyne vedie veľa stôp od zvierat, ktoré ťa prišli potešiť. Lenže von z jaskyne nevedú žiadne. Určite by som skončila v твоjich pazúroch ako ostatní,“ odpovedala líška a rýchlo bežala preč.

Literárna forma: _____

Z textu vypíš:

Literárny druh: _____

- epiteton: _____

Literárny žáner: _____

- Personifikáciu: _____

Kde sa v tomto žánri nachádza ponaučenie? _____

Literárna forma: _____

Literárny druh: _____

Literárny žáner: _____

Aký rým je využitý v básni? _____

Z básne vypíš:

- Epiteton: _____

- metaforu: _____

Mne dedinčanka stepilá
bezmála hlavu zmútila:
čížmičky, sukňa riasavá —
to dievča sa mi pozdáva!

Závidím tomu šuhaju,
ktorého rty jej bozkajú
a ktorý štíhle bôčky jej
objíma vôli po svojej.

Ba repcem osud na celý,
že cesty moje zavreli
predo mnou raj i pôvab ten,
v ňom žije vieska deň po deň.

Literárna forma: _____

Literárny druh: _____

Literárny žáner: _____

Pri brehoch Etiópie uvidel Perseus na skale nad morom krásnu plačúcu dievčinu. Bola to Andromeda, dcéra kráľa Kéfea a jeho ženy Kassiopeie. Dievčina sa mala stať potravou morskej obludy, ktorú na Kéfeovo kráľovstvo poslal boh morí Poseidón. Rozhnevala ho kráľovná, keď sa chválila, že je krajšia ako všetky jeho dcéry Néreidy. Kráľ sa pýtal vo veštiarni, ako utíšiť Poseidónov hnev. Odpoveď znela, že musí morskej oblude obetovať vlastnú dcéru. Perseus sa do krásnej devy na prvý pohľad zaľúbil. „Keď zničím obludu a zachránim vám dcéru, dáte mi ju potom za ženu?“ spýtal sa. Rodičia radi súhlasili.

Sv. Šimon, Kananejským zvaný, narodil sa v Káne, v krajinke Gallilejskej, a pochádzal, ako svedčí Theodoret, z pokolenia israelského Neftali. Podľa niektorých starých spisovateľov gréckych bol sv. Šimon tým mladoženíchom, pri ktorého svatbe Pán Ježiš na prosbu Matky Svojej, Panny Márie, vodu na víno divotvorným spôsobom premenil a tak ku potvrdeniu božstva Svojho prvý zázrak učinil. Od toho času, čo láskavý Spasiteľ zpomedzi učeníkov Šimona Kananejského za apoštola vyvolil, obdržal tento meno Zelotes či Horlivec; možno, že pre láskavú prítuľnosť svoju ku nebeskému Učiteľovi Svojmu a Vykupiteľovi a pre verné a horlivé plnenie zákona Božieho.

Literárna forma: _____

Literárny druh: _____

Literárny žáner: _____

Literárna forma: _____

Literárny druh: _____

Literárny žáner: _____

Aký rým je využitý v prvých dvoch
strofách ? _____

Z básne vypíš:

- Epiteton: _____

- prirovnanie: _____

- personifikáciu: _____

Len tebe, ktorá v temných tuchách bývala si,
v hmlách snov sa časom blyskla jako meteor,
vždy duše mojej smutný, mlčanlivý chór
oltáre čierne staval pre obetné vázy.

Však v trúchlej, vážnej noci nikdy neplála si,
jak luna striebrom bielym, tmavým na oltár
obetí mojich nesklonila bledú tvár,
a chorá duša moja lkala, zúfala si.

A predsa mojich úrod najzlatejšie klasy
a srdca môjho najrudejší nach
pre teba zreli v obeť zápalnú,

z nej vône tymiánu k tvojim vlasom ľhú
a modravý dym u nôh sa ti plazí:
v hlbokých svietiŝ mojich temnotách!